

УДК [336.71:332.12](477)

О.М. Колодізев, канд. екон. наук, доц., Харківський національний економічний університет

БАНКІВСЬКИЙ БІЗНЕС ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Досліджено тенденції економічного розвитку регіонів України на основі порівняльного аналізу ефективності функціонування самостійних банків регіональних банківських систем.

Ключові слова: економічний розвиток, регіональні банківські системи, підвищення ефективності функціонування самостійних банків.

Постановка проблеми. Активізація процесів фінансової глобалізації в умовах сьогодення передбачає принципові зміни характеру та якості послуг на фінансових ринках. Сучасні умови інтеграційного розвитку вимагають від України як суверенної держави впровадження прогресивних форм організації і функціонування її економіки. На етапі здійснення реальних кроків на шляху інтеграції у Європейське співтовариство стає актуальним завдання перетворення банківської системи України в ефективну систему акумулювання заощаджень та спрямування їх у найбільш перспективні сектори економіки.

Виконання цього завдання базується на необхідності зміцнення як всієї банківської системи країни в цілому, так і регіональних банківських систем – її структурних складових, що формують і визначають передумови підвищення загального рівня ефективності банківської системи України, її надійності й стійкості.

Від колективних зусиль місцевої влади та керівників, засновників і власників самостійних банків регіонів залежать результати реалізації регіональних програм розвитку, підвищення рівня економічного потенціалу області, відродження й забезпечення подальшого сталого розвитку її промисловості, сільського господарства, торгівлі.

Важливою залишається участь самостійних місцевих банків через механізми кредитування у визначенні та реалізації соціальних регіональних програм, будівництві й роботі міської транспортної інфраструктури, активізації кредитування населення.

Безперечним є факт, що саме їх діяльність забезпечує фінансову підтримку при визначенні загальної стратегії розвитку регіону, формує тенденції та ефективність її реалізації.

Мета статті – проведення порівняльного аналізу, який підтвердить, що Харківський регіон залишається привабливим для присутності банків інших регіонів для організації своєї діяльності. За результатами дослідження планується довести, що на практиці така ситуація може реально супроводжуватися значним відтоком фінансових ресурсів із регіону при наявності недостатнього рівня забезпечення кредитної підтримки економіки регіону власними самостійними банками.

Потребують відповіді питання про доцільність перерозподілу ресурсів для кредитування бізнесу певних регіонів. Залишається актуальним питання щодо визначення цілей, на які спрямовуються кредитні ресурси і чи повернуться вони в економіку власного регіону.

Виклад основного матеріалу. Результати досліджень свідчать про те, що протягом п'яти останніх років економіка Харківщини динамічно розвивається. Це підтверджують високі темпи економічного зростання. У цьому чималою заслугою є діяльність регіональної банківської системи, яка виступає посередником у взаємовідносинах між суб'єктами економіки.

У 2006 році банківська система Харківської області успішно розвивалася, темпи зростання за більшістю показників були вищі, ніж у 2005 році.

На 1 січня 2007 року в м. Харкові та Харківській області працювали 83 банківські установи, у тому числі 12 самостійних банків, 69 філій, 2 представництва та 1006 відділень.

Протягом минулого року Управлінням НБУ в Харківській області було зареєстровано філію АБ "АвтоЗАЗбанк", представництво ТОВ "Банк Ренесанс Капітал" та реорганізовано 5 філій банків інших міст. Розвиток банківської мережі в кількісному вимірі відбувався, як і в попередні роки, переважно за рахунок відкриття відділень (за рік було відкрито 56 відділень). Для порівняння: у 2005 році у

Харківській області діяли 12 комерційних банків – юридичних осіб, 74 філії (із них 63 підпорядковані банкам інших міст), 943 відділення та 1 представництво, банківська мережа області розширилася за рахунок відкриття трьох філій банків інших міст та 81 відділення.

В області на 01.01.2007 працювали 12 банківських установ за участю іноземного капіталу, у тому числі зі 100 %-ним іноземним капіталом – одна банківська установа (філія ЗАТ “ОТП Банк” в м. Харкові), з частковим іноземним капіталом – 11 (харківські банки АКІБ “УкрСиббанк” та ВАТ “Мегабанк”, ХОД “Райффайзен Банк Аваль”, харківські філії банків АКБ “Мрія”, КБ “Надра”, ВАТ “Кредитпромбанк”, АТ “Індекс-банк”, АТ “ВаБанк”, ВАТ “КРЕДОБАНК”, АТ “Укрінбанк”, АКБ “Правекс-банк”) (табл. 1).

За звітний рік обсяг загальних активів банківських установ області зріс на 51,1 % (за попередній рік – на 39,9 %) і на 01.01.2007 становив 18249 млн. грн. На 79,2 % зростання відбулося за рахунок збільшення кредитного портфеля банківських установ, питома вага якого в загальних активах була найбільшою та становила 69,4 % (на 01.01.2006 – 64,4 %).

За 2006 рік зобов’язання банківського сектора області зросли на 122,2 % (за попередній рік приріст склав 71,1 %) до 25011 млн. грн. на 1 січня 2006 р. переважно за рахунок збільшення в 3,5 раза коштів інших банків та на 43,1 % коштів на рахунках клієнтів, частка яких у структурі зобов’язань дорівнювала відповідно 45,4 % та 30,1 %.

Упродовж 2006 року динамічно зростав балансовий капітал банків, а саме: за рік – на 84,3 % до 3321 млн. грн. на 01.01.2007 (у попередньому році – 22,6 %). Зростання капіталу на 78,2 % було забезпечено збільшенням статутного капіталу, частка якого в структурі постійно зростає та залишається найвищою – 72,1 %.

Показник середнього розміру статутного капіталу на один діючий банк підвищився зі 101 млн. грн. на початок 2006 року до 200 млн. грн. на початок 2007 року (2-ге місце після Дніпропетровської області).

Регулятивний капітал харківських банків на 01.01.2007 відповідав вимогам Національного банку України до капіталу залежно від кола здійснюваних операцій та території діяльності й загалом дорівнював 3387,1 млн. грн. Упродовж 2006 року харківські банки високими темпами

підвищували рівень капіталізації: за рік розмір регулятивного капіталу збільшився на 82,6 %, тоді як за 2005 рік – на 28,6 %. Проте, незважаючи на досягнуті результати, рівень капіталізації харківських банків, як і загалом українських в цілому, залишається недостатнім. Враховуючи зростаючі вимоги Національного банку України до розміру регулятивного капіталу для здійснення ліцензованої банківської діяльності, управлінням висунуто вимоги до харківських банків щодо включення до бізнес-планів заходів з нарощування капітальної бази.

Упродовж 2006 року вимоги за кредитами зростали високими темпами. Поліпшено також якісні характеристики кредитування реальної економіки та населення. Темпи приросту загального обсягу кредитного портфеля за 2006 рік становили 55,1 % та були вищі за показники попереднього року (44,1 %), що свідчить про підвищення інтенсивності кредитної діяльності банківського сектора. За станом на 01.01.2007 вимоги за кредитами, наданими банківськими установами області, дорівнювали 11404 млн. грн., у тому числі заборгованість за кредитами в національній валюті становила 5614 млн. грн. (49,2 %), в іноземній – 5790 млн. грн. (50,8 %). При цьому якість кредитного портфеля банківських установ залишилась задовільною – частка прострочених та сумнівних кредитів у загальному кредитному портфелі на 1 січня 2007 року склала 3,2 %.

Продовжували зростати високими темпами вимоги за довгостроковими кредитами. За звітний рік обсяг довгострокових кредитних вкладень зріс на 78,8 % до 7767 млн. грн. на 01.01.2007, а частка в кредитному портфелі підвищилась на 9,0 % та склала 68,1 %.

У 2006 році продовжували динамічно зростати обсяги кредитування населення. Прискорення темпів кредитування у звітному році порівняно з попереднім пов’язане насамперед з активізацією кредитування фізичних осіб, обсяг кредитів яким збільшився за рік в 2,1 раза до 4155 млн. грн. (36,4 % у структурі). Водночас обсяги кредитів юридичним особам збільшилися на 34,2 % до 7249 млн. грн. (63,6 % у структурі).

Позитивну динаміку кредитних вкладень було зафіксовано на фоні тенденції до зменшення вартості позик – середньозважена ставка за кредитами в національній валюті зменшилася з 17,9 % у січні до 17,2 % у грудні 2006 року.

Таблиця 1

Динаміка зростання представництва іноземного капіталу у банківській системі Харківської області у 2004-2006 роках, тис. грн.

Регіон	За станом на 01.01.2005					За станом на 01.01.2006					За станом на 01.01.2007				
	Кількість банків	Статутний капітал	Активи	Кредити	Прибуток	Кількість банків	Статутний капітал	Активи	Кредити	Прибуток	Кількість банків	Статутний капітал	Активи	Кредити	Прибуток
Україна (банківська система), діючих банків	160	11648338	134347880	87519381	1262655	165	16144439	213877982	142276756	2170124	170	26266179	340179288	245522529	4143750
у тому числі							138,60	159,20	162,57	171,87		162,69	159,05	172,57	190,95
з інозем. капіталом	19					23					35				
100 %-ним інозем. капіталом	7					9					13				
Частка інозем. капіталу	9,6					19,5					27,6				
Харківська область, у тому числі															
<i>з вітчизняним капіталом</i>															
"Регіон-банк"		24670	78174	56799	2263		24670	111197	77323	2147		29490	154245	119667	6571
"РЕАЛ БАНК"		38700	179265	74955	1049		57000	196604	77462	1120		63000	206898	88153	732
"Земельний банк"		37000	104448	49769	2699		41000	162529	100909	1877		132000	286220	157857	3511
"Грант"		32500	190423	141095	1447		35000	200902	141009	748		40000	237592	18724	810
"Базис"		24691	306890	185977	2496		30091	490542	337962	5092		40091	674035	415298	6817
"Меркурій"		35000	249901	172240	4204		44520	345958	228529	4466		48520	505750	366748	5015
"Факторіал-банк"		57112	446248	217456	2988		57112	690556	370767	1208		62112	802661	448830	3040
"Європейський"		27000	250828	175067	588		27000	406406	250266	8554		57000	655181	385083	7680
Інноваційно-промисловий банк		43648	375058	254760	3868		43648	376342	285174	4616		43648	548700	419676	5130
"Золоті ворота"		42000	265294	218554	1586		49540	441366	351357	1576		75000	552661	460079	2131
<i>з іноземним капіталом</i>															
<i>зі 100 %-ним іноземним капіталом</i>															
ЗАТ "ОТП Банк" ХФ ("Райффайзенбанк Україна")	1	309477	4407290	3429835	22942	1	519798	7048988	6018368	83816	1	519798	11176462	9801208	320284
<i>з частковим іноземним капіталом</i>															
АКІБ "УкрСиббанк"		600000	5680780	334879	39480		750000	10762963	7251818	56072		1750000	22369934	18212232	68585
ВАТ "Мегабанк"		44188	589032	341076	5425		50104	812129	501345	5518		115000	1120724	744384	11280
ХОД "Райффайзен Банк Аваль"		-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-
АКБ "Мрія", Харків. філія		-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-
КБ "Надра", Харків. філія		-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-
ВАТ "Кредитпромбанк", Харків. філія		-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-
АТ "Індекс-банк", Харків. філія		-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-
АТ "ВАНБ", Харків. філія		-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-
ВАТ "Кредобанк", Харків. філія		-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-
АТ "Укрінбанк", Харків. філія		-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-
АКБ "Правекс-банк", Харків. філія		-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-
Усього		1315986	13123631	5652462	91035		1729483	22046482	15992289	176810		2975659	39291063	31637939	441586
% до попереднього року							131,42	167,99	282,93	194,22		172,05	178,22	197,83	249,75

Головним джерелом ресурсів для переважної більшості банківських установ залишались депозити клієнтів. За даними

Державного комітету статистики України за 2005 рік, зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів

господарювання та фізичних осіб, зросли з 82959 млн. грн. у 2004 році до 132745 млн. грн., що становило зростання у 1,6 раза. Зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки фізичних осіб, збільшилися відповідно з 41611 млн. грн. у 2004 році до 73202 млн. грн. у 2005 році, що становило зростання у 1,8 раза. Така ситуація свідчить, що населення в даному періоді виступало як одне з основних джерел залучення додаткових коштів в економіку України через банківську систему.

За станом на 01.01.2006 серед лідерів з залучення коштів на рахунки фізичних осіб були регіональні банківські установи Київської, Дніпропетровської, Донецької, Львівської, Харківської та Одеської областей. Ними було залучено відповідно: по Київській області – 24900 млн. грн. (34,0 % загальної кількості коштів), Дніпропетровській – 7426 млн. грн. (10,1 %), Донецькій – 6017 (8,2 %), Львівській – 4889 млн. грн. (6,7 %), Харківській – 3198 млн. грн. (4,4 %), Одеській – 3134 млн. грн. (4,3 %).

За станом на 01.01.2007 залишки на депозитних рахунках суб'єктів господарювання та фізичних осіб дорівнювали 8017 млн. грн., що на 41,6 % більше, ніж на 01.01.2006. При цьому темпи зростання депозитних зобов'язань клієнтів у звітному році були нижчі, ніж у попередньому (на 51,0 %).

Зростання депозитів відбувалось переважно за рахунок динамічного нарощування коштів фізичних осіб як в національній, так і в іноземній валюті. За 2006 рік обсяг депозитів фізичних осіб збільшився на 44,5 % до 4623 млн. грн. Одним із чинників підвищення довіри громадян до банківської системи було рішення Адміністративної Ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб про збільшення розміру максимального відшкодування коштів громадянам за вкладом у разі банкрутства банку з 5 тис. грн. спочатку до 8 тис. грн., а потім до 15 тис. грн. Депозити юридичних осіб протягом 2006 року збільшилися на 37,8 % та склали 3394 млн. грн.

Усе більш вагомим джерелом ресурсів для банківських установ стають кредити, залучені від інших банків. На 1 січня 2007 року їх обсяг досяг 11227 млн. грн. та збільшився за рік у 3,7 раза, з них 90 % (10113 млн. грн.) залучено від іноземних банків. Зазначимо, що доступ до

міжнародних ринків капіталу мають переважно банки першої десятки.

Обсяги іноземного капіталу в структурі капіталу самостійних банків регіональних банківських систем представлені досить нерівномірно по регіонах України. Абсолютним лідером в цьому залишається Київська область. У Харківській області лідером щодо присутності частки іноземного капіталу в загальній структурі капіталу є АКІБ “УкрСиббанк” (див. табл. 1).

Таким чином, банківські установи Харківської області упродовж 2006 року працювали стабільно, динамічно нарощуючи основні показники діяльності, що відповідало загальній динаміці розвитку банківської системи країни в цілому (табл. 2).

Нарощування економічного потенціалу Харківського регіону сприяло розвитку банківської системи та її зміцненню. В умовах економічного зростання області була й залишається провідною роль саме самостійних банківських установ в загальній кількості банків, які діють на її території.

Стабільним за результатами діяльності у 2004-2006 роках залишався рейтинг самостійних банківських установ Харківської області в порівнянні з іншими регіонами України, що відображено в табл. 3.

За кількістю самостійних банків Харківська область за станом на 01.01.2006 займала другу лідируючу позицію у рейтингу після Київської області. В порівнянні з цим, рейтинг регіону за загальною кількістю всіх діючих банків на його території залишається на шостому місці. Стабільно високими залишаються ці позиції (3-тя і 6-та) відповідно за станом на 01.01.2007.

Самостійні банківські установи Харківської області, в порівнянні із іншими областями України, відіграють більшу роль у фінансуванні розвитку економіки регіону. Так, за результатами проведеного аналізу, на основі статистичних даних за матеріалами управління аналізу діяльності системи банків департаменту методології банківського регулювання та нагляду Національного банку України можна зробити певні висновки.

Основні показники діяльності банків України у 2000-2006 роках

№ пор.	Назва показника	За станом на						
		01.01.2001	01.01.2002	01.01.2003	01.01.2004	01.01.2005	01.01.2006	01.01.2007
1	Кількість зареєстрованих банків	195	189	182	179	181	186	193
2	Вилучено з Державного реєстру банків (з початку року)	9	9	12	8	4	1	6
3	Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	38	35	24	20	20	20	19
4	Кількість діючих банків	153	152	157	158	160	165	170
4.1	Із них: з іноземним капіталом	22	21	20	19	19	23	35
4.1.1	У тому числі зі 100-відсотковим іноземним капіталом	7	6	7	7	7	9	13
5	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	13,3	12,5	13,7	11,3	9,6	19,5	27,6
Активи, млн. грн.								
1	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	39866	50785	67774	105539	141497	223024	353086
1.1	Чисті активи (скориговані на резерви за активними операціями)	37129	47591	63896	100234	134348	213878	340179
2	Високоліквідні активи	8270	7744	9043	16043	23595	36482	44851
3	Кредитний портфель	23637	32097	46736	73442	97197	156385	269688
3.1	У тому числі: Кредити, надані суб'єктам господарювання	18216	26564	38189	57957	72875	109020	167661
3.2	Кредити, надані фізичним особам	941	1373	3255	8879	14599	33156	77755
4	Довгострокові кредити	3309	5683	10690	28136	45531	86227	157224
4.1	У тому числі довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання	2761	5125	9698	23239	34693	58528	90576
5	Проблемні кредити (прострочені та сумнівні)	2679	1863	2113	2500	3145	3379	4456
6	Вкладення в цінні папери	2175	4390	4402	6534	8157	14338	14466
7	Резерви за активними операціями банків	2737	3194	3905	5355	7250	9370	13289
	Відсоток виконання формування резерву	64,5	85,4	93,3	98,2	99,7	100,05	100,1
7.1	У тому числі резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями	2336	2963	3575	4631	6367	8328	12246
Пасиви, млн. грн.								
1	Пасиви, всього	37129	47591	63896	100234	134348	213878	340179
2	Балансовий капітал	6507	7915	9983	12882	18421	25451	42566
2.1	У тому числі: Сплачений зареєстрований статутний капітал	3665	4575	6003	8116	11648	16144	26266
2.2	Частка капіталу у пасивах	17,5	16,6	15,6	12,9	13,7	11,9	12,5
3	Зобов'язання банків	30622	39676	53913	87352	115927	188427	297613
3.1	У тому числі кошти суб'єктів господарювання	13071	15653	19703	27987	40128	61214	76898
3.1.1	Із них строкові кошти суб'єктів господарювання	2867	4698	6161	10391	15377	26807	37675
3.2	Кошти фізичних осіб	6649	11165	19092	32113	41207	72542	106078
3.2.1	Із них строкові кошти фізичних осіб	4569	8060	14128	24861	33204	55257	81850
Довідково								
1	Регулятивний капітал, млн. грн.	5148	8025	10099	13274	18188	26373	71148
2	Адекватність регулятивного капіталу (H2)	15,53	20,69	18,01	15,11	16,81	14,95	14,19
3	Доходи, млн. грн.	7446	8583	10470	13949	20072	27537	41645
4	Витрати, млн. грн.	7476	8051	9785	13122	18809	25367	37501
5	Результат діяльності, млн. грн.	-30	532	685	827	1263	2170	4144
6	Рентабельність активів, %	-0,09	1,27	1,27	1,04	1,07	1,31	1,61
7	Рентабельність капіталу, %	-0,45	7,50	7,97	7,61	8,43	10,39	13,52
8	Чиста процентна маржа, %	6,31	6,94	6,00	5,78	4,90	4,90	5,30

Таблиця 3

Динаміка рейтингів регіонів України за результатами діяльності комерційних банків у 2004-2006 роках

Регіон	За станом на 01.01.2005				За станом на 01.01.2006				За станом на 01.01.2007			
	Рейтинг регіону за кількістю банків	Рейтинг регіону за кількістю самостійних банків	Рейтинг активів	Рейтинг статутного капіталу	Рейтинг регіону за кількістю банків	Рейтинг регіону за кількістю самостійних банків	Рейтинг активів	Рейтинг статутного капіталу	Рейтинг регіону за кількістю банків	Рейтинг регіону за кількістю самостійних банків	Рейтинг активів	Рейтинг статутного капіталу
Київ та Київська область	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Група середньої концентрації												
Дніпропетровська область	3	3	2	2	3	3	2	2	3	2	2	2
Донецька область	2	3	4	4	2	4	4	5	2	4	4	4
Харківська область	6	2	3	3	6	2	3	3	6	3	3	3
Одеська область	7	4	5	5	7	4	5	4	7	4	5	5
Запорізька область	10	6	7	7	10	6	7	7	12	6	7	7
Львівська область	5	5	6	6	5	5	6	6	5	5	6	6
Полтавська область	9	7	8	8	9	6	9	11	9	7	11	11
АР Крим	4	6	11	10	4	6	11	9	4	6	10	10
Група незначної концентрації												
Луганська область	8	8	12	13	8	7	12	12	8	7	12	14
Миколаївська область	11	0	0	0	10	0	0	0	10	0	0	0
Черкаська область	13	0	0	0	11	0	0	0	11	0	0	0
Івано-Франківська область	16	9	13	15	13	8	13	15	14	8	14	15
Волинська область	23	8	9	12	19	7	8	10	22	7	8	8
Чернігівська область	19	7	10	9	16	6	10	8	19	6	9	9
Херсонська область	14	0	0	0	12	0	0	0	15	0	0	0
Сумська область	12	9	14	11	11	8	14	13	13	7	13	12
Вінницька область	17	0	0	0	13	0	0	0	16	0	0	0
Група низької концентрації												
Житомирська область	19	0	0	0	15	0	0	0	20	0	0	0
Хмельницька область	15	0	0	0	13	0	0	0	15	0	0	0
Рівненська область	22	0	0	0	18	0	0	0	21	0	0	0
Закарпатська область	20	9	15	14	17	8	15	14	17	8	15	13
Кіровоградська область	18	0	0	0	14	0	0	0	17	0	0	0
Тернопільська область	21	0	0	0	17	0	0	0	18	0	0	0
Чернівецька область	24	0	0	0	20	0	0	0	22	0	0	0

Порівняно з початком 2005 року загальні активи самостійних банківських установ області зросли в 1,72 раза і на 1 січня 2006 року становили 14997494 тис. грн., зобов'язання збільшилися у 1,80 раза та досягли 13223212 тис. грн., статутний капітал зріс у 1,2 раза – до

1209685 тис. грн. (рис. 1). На 01.01.2007 ці показники становили відповідно 28114601 тис. грн. (зростання у 1,87 раза); 25139801 тис. грн. (у 1,9 раза); 2455861 тис. грн. (у 2,03 раза).

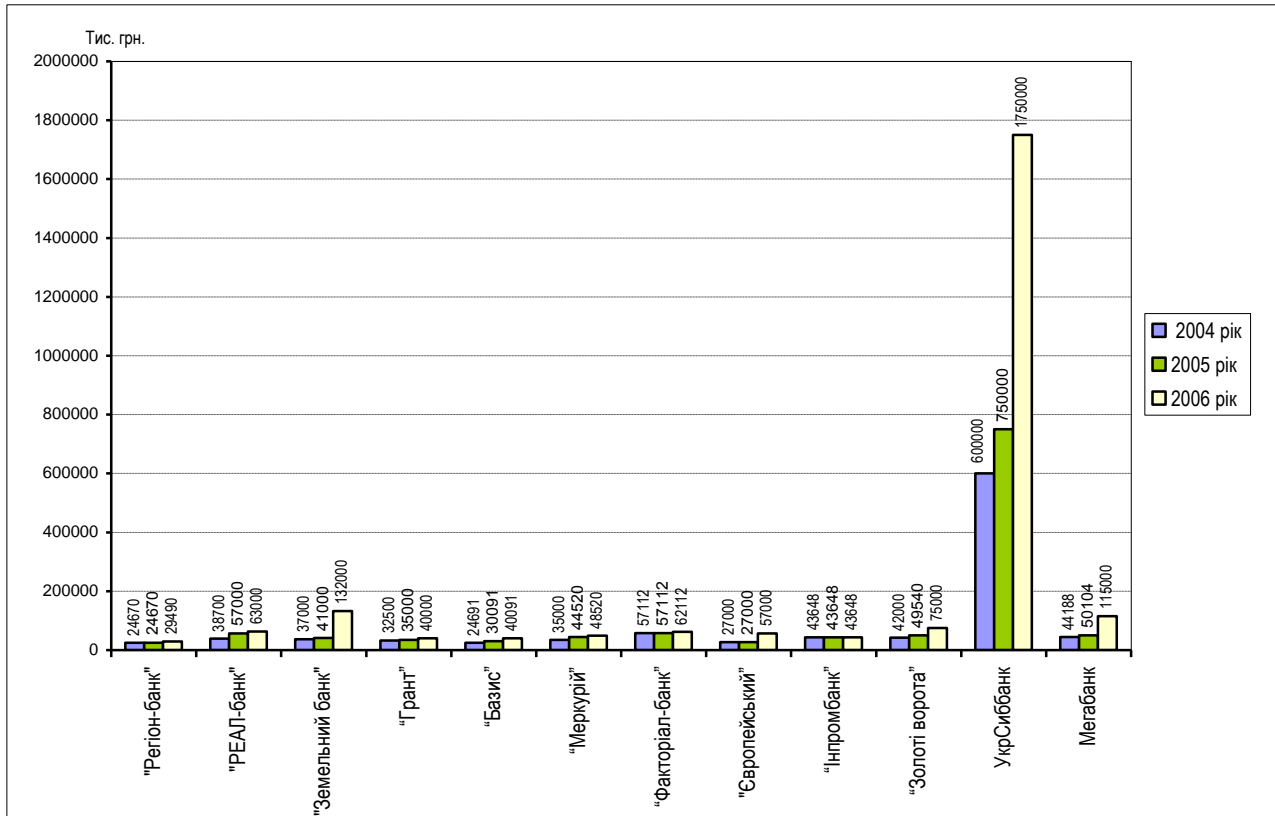

Рис 1. Динаміка росту статутного капіталу самостійних банків Харківської області у 2004-2006 роках

За обсягом активів, кредитного портфеля, зобов'язань та капіталу банківська система Харківської області впевнено посідає четверте місце серед регіональних банківських систем. Показник середнього розміру статутного капіталу на один діючий самостійний банк області зріс із 83876 тис. грн. на 1 січня 2005 року до 100807 тис. грн. на 1 січня 2006 року і є третім в рейтингу областей після Київської та Дніпропетровської областей [1].

Завдяки накопиченому економічному потенціалу банківські установи Харківського регіону забезпечують підприємства, організації та установи необхідними кредитними ресурсами, що позитивно впливає на подальшу розбудову господарського комплексу області (рис. 2).

Загальному розвитку економіки області сприяли високі темпи приросту довгострокових вкладень. Порівняно з 01.01.2005 заборгованість за довгостроковими кредитами на 01.01.2006

зросла в 1,66 раза та становила 4345 млн. грн., або 59,1 % від усіх кредитних вкладень. Питома вага кредитів, наданих самостійними банками Харківського регіону в економіку регіону, зросла в 4,48 раза і склала на 01.01.2006 9973,921 млн. грн. Частка кредитів у національній валюті у 2005 році зросла у 1,46 раза і склала 4180 млн. грн. (на кінець 2004 року – 2852 млн. грн.), що свідчить про зростання довіри до національної валюти [10-12].

Підвищується довіра до банківської системи, що підтверджує результат зростання коштів населення на рахунках у самостійних банківських установах регіону (рис. 3). За станом на 01.01.2006 обсяги вкладів громадян збільшилися порівняно з 01.01.2005 і сягнули 4198280 тис. грн. На 01.01.2007 цей показник збільшився у 1,4 раза і становив 5876983 тис. грн.

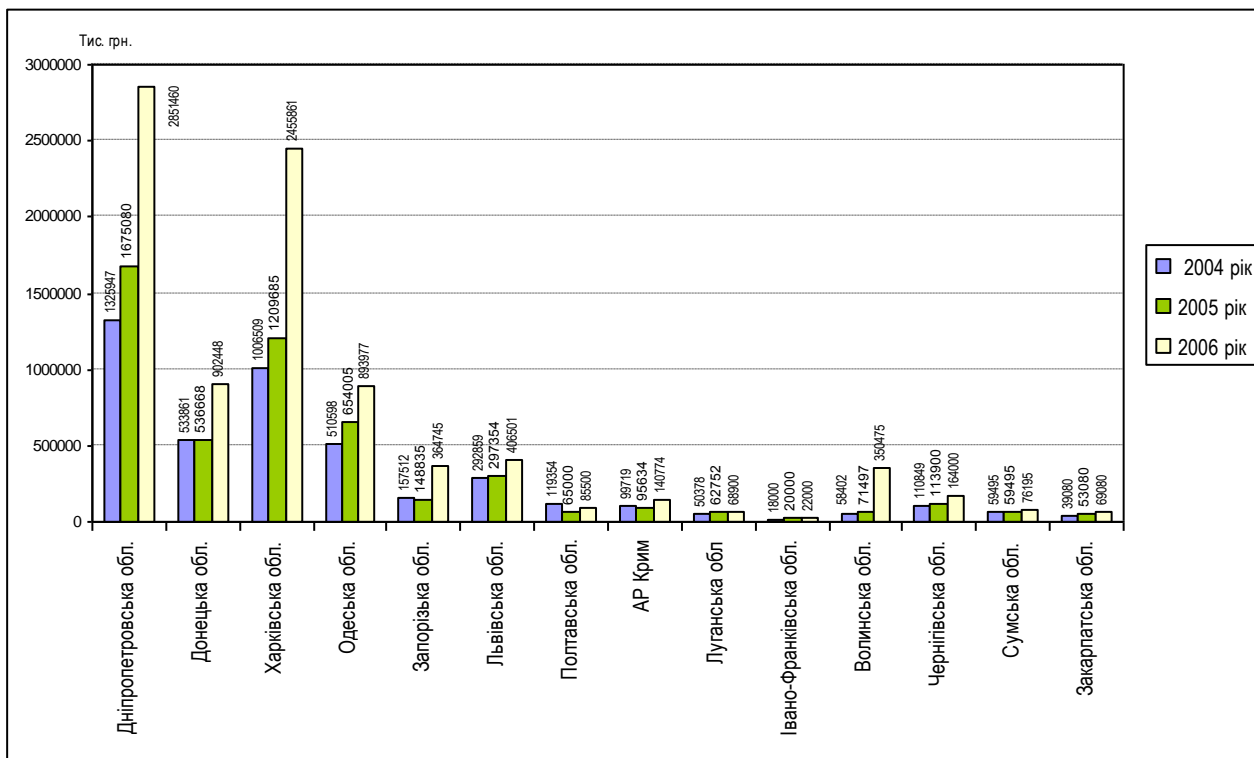

Рис. 2. Динаміка росту статутного капіталу самостійних банків за областями України (без Києва і Київської обл.)

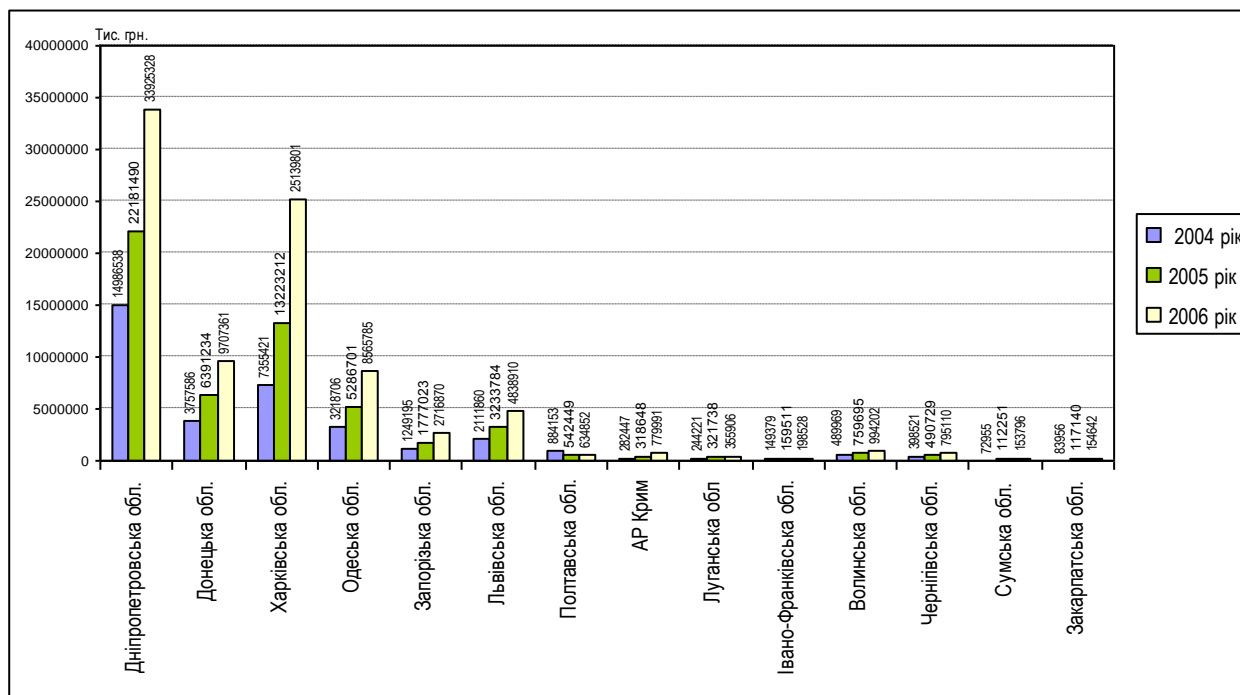

Рис. 3. Динаміка росту зобов'язань самостійних банків за регіонами України (без Києва і Київської обл.)

Упродовж 2005 року спостерігалася тенденція до підвищення темпів зростання депозитів фізичних осіб порівняно з депозитами суб'єктів господарювання. Внаслідок цього існувало постійне зростання у структурі депозитних

зобов'язань вкладів населення, що свідчить про його активну роль як інвестора. Так, за станом на 01.01.2006 питома вага депозитів фізичних осіб у зобов'язаннях становила 31,7 %, а на 01.01.2007 цей показник склав 23,4 %.

За показником відношення коштів клієнтів до обсягів кредитів, наданих самостійними банками регіонів, можна зробити висновки про певні тенденції до активізації з залучення коштів населення та юридичних осіб з метою підвищення кредитної активності банківських установ регіону. Так, за станом на 01.01.2005 група регіонів-лідерів за цим показником була сформована у наступному складі: Київська (0,873), Дніпропетровська (0,371), Одеська (0,160), Львівська (0,130) та Харківська (0,108) області.

За результатами діяльності у 2005 році, на основі розрахунку показника відношення коштів фізичних осіб до обсягів кредитів, наданих самостійними банками регіонів, можна відзначити, що ситуація суттєво змінилася внаслідок активізації населення західних регіонів України. Склад групи лідерів кардинально змінився, а Харківська область посіла лише 10-те місце. Так, групу лідерів сформували: Івано-Франківська (0,724), Полтавська (0,655), Закарпатська (0,653), Львівська (0,626) області, АР Крим (0,621) та Дніпропетровська область (0,613) (*власні розрахунки*) [25]. Подібну ситуацію можна прокоментувати з урахуванням двох можливих варіантів розвитку подій.

По-перше, така ситуація можлива внаслідок значного підвищення протягом 2005 року

рівня доходів населення західних регіонів, що не відповідає дійсності. Так, за станом на початок 2006 року значення цього показника по Київській області в порівнянні з іншими регіонами є значно нижчим і складає 0,517.

По-друге, на розвиток подій у східних регіонах вплинула активізація діяльності банків інших регіонів щодо залучення коштів фізичних осіб, особливо київських. Така ситуація є найбільш реальною і відповідає певним змінам у рейтингу інвестиційної привабливості регіонів.

Необхідно зазначити, що на той час існувало підвищення рівня платоспроможності населення, яке впливає на зміни в кредитній політиці банків. Так, доходи населення України у 2003 році зросли на 16,5 %, у 2004 р. – на 27,2 %, у 2005 році номінальні доходи населення становили 365,9 млрд. грн. і порівняно з 2004 роком зросли на 38,4 % [2].

Найзначніші обсяги кредитування банки надавали у великих промислових центрах і регіонах, де сконцентровано населення з вищим рівнем доходів.

У табл. 4 наведено динаміку зростання середньомісячної заробітної плати і банківських кредитів населенню в окремих регіонах країни. Так, у 2005 році на столицю та сім економічно потужних регіонів припадало 70,7 % сукупного обсягу кредитів фізичним особам.

Таблиця 4

Регіональний розподіл банківських кредитів фізичним особам і середньомісячної заробітної плати у 2003-2005 рр.

Регіони	2003 р.		2004 р.		2005 р.	
	Кредити, млн. грн.	Зарплата, грн.	Кредити, млн. грн.	Зарплата, грн.	Кредити, млн. грн.	Зарплата, грн.
м. Київ	3345	761	4808	967	9730	1314
Дніпропетровська область	870	526	1511	667	3566	913
Донецька область	701	550	1257	712	2805	962
Одеська область	503	454	915	566	2195	768
Харківська область	468	455	805	569	1951	759
Львівська область	278	419	521	523	1182	713
Запорізька область	261	541	470	671	1184	860
АР Крим	296	433	456	543	1102	730
Усього кредитів	8986	–	14794	–	33523	–
В середньому по Україні	–	462	–	590	–	806

Джерела: Бюлетень НБУ. – 2003. – № 12. – С. 91; Бюлетень НБУ. – 2005. – № 2. – С. 73; Бюлетень НБУ. – 2006. – № 2. – С. 94 // www.ukrstat.gov.ua.

При цьому мешканцям Києва банки надали 29,0 % кредитів, позичальникам Дніпропетровської області – 10,6 %, Донецької – 8,4 %, Одеської – 6,5 %, Харківської – 5,8 %.

Протягом останніх років спостерігалася тенденція до нарощування темпів кредитування фізичних осіб (до 33,5 млрд. грн.), яка значно випереджала темпи розширення кредитної

підтримки суб'єктів господарювання (до 109,9 млрд. грн.) (табл. 5).

Темпи приросту обсягів довгострокового кредитування фізичних осіб в Україні були помітно вищими (у 2,6 раза) порівняно з темпами кредитування юридичних осіб (на 67,7 %), при цьому зростання обсягів довгострокових кредитів мало переважно споживче призначення. Із 33,5 млрд. грн. кредитів, наданих банками фізичним особам на кінець 2005 року, 24,7 млрд. грн. становили кредити у поточну діяльність і лише 6,9 млрд. грн. – іпотечні кредити (у 2004 році – із 14,8 млрд. грн. для фінансування поточної

діяльності фізичні особи залучили 12,6 млрд. грн.) [6].

Збільшення загальних обсягів кредитування стало можливим завдяки нарощуванню ресурсної бази банківських установ. За рейтингом активів і рейтингу статутного капіталу, самостійні банки Харківської області займають третє місце після Київської та Дніпропетровської областей, значно випереджаючи Донецьку область. При цьому слід зазначити, що спостерігається нерівномірна динаміка зростання обсягів кредитів, наданих в економіку певних регіонів [13,14,15].

Таблиця 5

Вимоги банків до суб'єктів господарювання та фізичних осіб за наданими кредитами у 2002-2005 рр., на кінець періоду, млн. грн.

Показники	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.
Кредити суб'єктам господарювання	38721	58849	73785	109895
- в іноземній валюті	16231	23290	29220	42370
- у національній валюті	22490	35559	44564	67525
Кредити фізичним особам	3313	8986	14794	33523
- в іноземній валюті	1341	4982	8151	19774
- у національній валюті	1972	4004	6643	13749
Усього	42035	67835	88579	143418

Джерело: Бюлетень НБУ. – 2006. – № 3. – С. 95-97.

Так, в чотирьох регіонів, які займають лідируючі позиції, частка кредитів регіону в загальному обсязі кредитування у 2005 році порівняно з 2004 роком мала тенденцію до зростання в Дніпропетровській та Донецькій областях, відповідно, з 9916 до 16289 млн. грн. (частка в загальному обсязі – з 11,19 до 11,36 %) та з 6774 до 11710 млн. грн. (з 7,65 до 8,16 %). Зниження частки кредитів регіону в загальному обсязі спостерігалось в Київській та Харківській областях – з 37991 до 59949 млн. грн. (з 42,89 до 41,8 %) та з 5102 до 7351 млн. грн. (з 5,76 до 5,12 %) відповідно.

Слід звернути увагу на динаміку показника різниці між загальним обсягом кредитування економіки певного регіону і обсягом кредитів, що надані самостійними банками цих регіонів. Так, у 2004 році така різниця була позитивною у більшості регіонів за винятком Київської та Дніпропетровської областей (–25981,958 тис. грн. та –1244,795 тис. грн.). Лідерами серед регіонів, які отримували кредитні ресурси з інших банків понад ресурси самостійних банків регіону, були

Донецька, Харківська, Запорізька області, АР Крим та Одеська область. У 2005 році така різниця мала від'ємне значення вже у трьох областях: Київській, Харківській та Дніпропетровській (відповідно, –39170,123 млн. грн., –2666,921 млн. грн., –1932,09 млн. грн.). Слід зауважити, що позитивне значення цієї різниці значно збільшилося в Донецькій області з 4177,349 до 7384,212 млн. грн. (у 1,78 раза).

На кінець 2006 року різниця між загальним обсягом кредитування економіки (база 2005 року) певного регіону і обсягом кредитів, що надані самостійними банками цих регіонів, мала від'ємне значення також у трьох областях: Київській, Харківській та Дніпропетровській (відповідно, –108150,157 млн. грн., –15681,764 млн. грн., –14485,731 млн. грн.) (рис. 4).

Результати такого аналізу свідчать про те, що значна частина кредитних ресурсів самостійних регіонів (при від'ємному значенні різниці) використовується для кредитування розвитку економіки інших регіонів внаслідок їх відтоку і

не використовується як резерв кредитування економіки власного регіону.

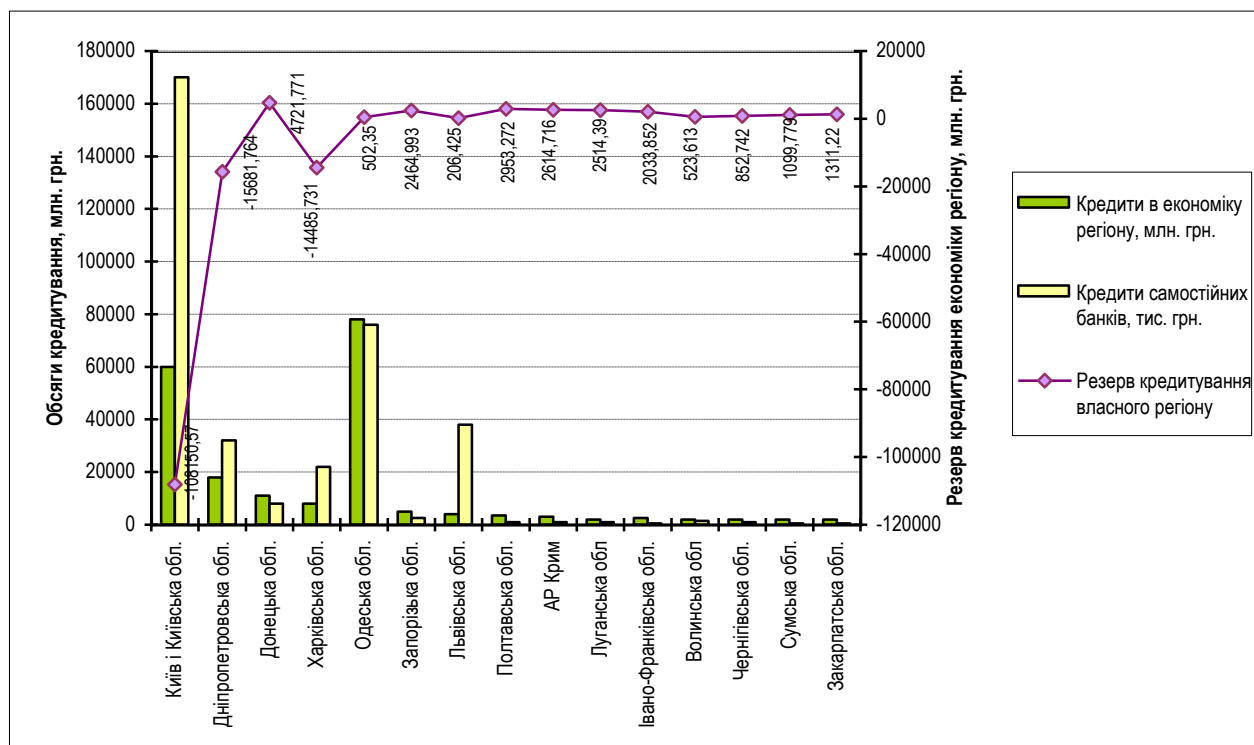

Рис. 4. Резерв кредитування економіки регіонів України у 2006 році

Рівень кредитів, наданих самостійними банками регіонів, в порівнянні з обсягами кредитування економіки регіонів у 2005 році, суттєво відрізнявся від ситуації у 2004 році (табл. 6). Так, відносний рівень кредитів, наданих київськими банками, залишався стабільним і мав незначну тенденцію до зниження (1,684–1,653 рази). Дещо інша ситуація спостерігалася по групі регіонів з середньою концентрацією банків.

За станом на 01.01.2005 лідерами кредитування серед самостійних банків регіонів були банки Дніпропетровської, Львівської, Одеської, Чернігівської та Харківської областей. За результатами діяльності у 2005 році, за станом на 01.01.2006 склад групи лідерів значно змінився. На другу позицію в загальному рейтингу регіонів потрапила Харківська область з результатом співвідношення 1,357 рази. За нею серед групи лідерів залишилися відповідно Дніпропетровська (1,119 рази), Львівська (0,628 рази), Одеська (0,577 рази) та Волинська області.

Така ситуація є свідченням активізації кредитування самостійними банками Харківської області суб'єктів господарювання і населення регіону.

За станом на 01.01.2007 відносний рівень кредитів, наданих самостійними банками регіонів у 2006 році, в порівнянні з загальним обсягом кредитування економіки регіону (база 2005 року – відсутні дані – прим. авт.), свідчить про кардинальну зміну групи лідерів. Так, на перше місце виходить Харківська область з показником – 2,97 рази. Друге місце посідає м. Київ та Київська область (2,8 рази), а третє – Дніпропетровська область (1,96 рази).

За результатами економічної діяльності у 2005 р. спостерігалася загальна динаміка зростання обсягів кредитів, наданих в економіку регіонів по відношенню до їх валового регіонального продукту (ВРП) в середньому у 1,5-1,6 рази.

Аналогічною, в переважній більшості регіонів, була ситуація щодо співвідношення обсягів кредитів, наданих самостійними банками регіонів, до ВРП. Середній рівень зростання цього показника у 2005 році становив 1,5-1,8 рази. Винятком серед регіональних банківських систем групи середньої концентрації були самостійні банки Харківської області.

Так, цей показник у 2005 році становив 0,486, що в порівнянні з 2004 роком констатує про зростання у 4,5 рази. Така ситуація свідчить про

значне зростання частки кредитування економіки власного регіону харківськими самостійними банками в загальному надходженні кредитів. За результатами діяльності у 2006 році цей показник зріс до

1,064, що свідчить про найбільше зростання – у 2,19 раза. По Дніпропетровській області (1,064) зростання складає 1,44 раза по відношенню до аналогічного значення показника у 2005 році.

Таблиця 6

Частка кредитування самостійних банків регіонів України в загальних обсягах кредитування економіки власного регіону у 2004-2006 роках

Регіон	2004 рік				2005 рік				2006 рік			
	Економік а, млн. грн.	Кредити самост. банків, тис. грн.	%	Рейтин г	Економік а, млн. грн.	Кредити самост. банків, млн. грн.	%	Рейти нг	Економік а, млн. грн.	Кредити самост. банків, млн. грн.	%	Рейти нг
Київ та Київська область	37991	63972958	1,684	1	59949	99119,123	1,653	1	59949	168099,16	2,804	2
Дніпропетровська область	9915	11159795	1,126	2	16289	18221,090	1,119	3	16289	31970,764	1,963	3
Донецька область	6774	2596651	0,383	9	11710	4325,788	0,369	7	11710	6988,229	0,597	7
Харківська область	5102	2222627	0,436	6	7351	9973,921	1,357	2	7351	21836,731	2,971	1
Одеська область	4159	2733074	0,657	4	7153	4124,547	0,577	5	7153	6650,65	0,930	5
Запорізька область	3010	779092	0,259	10	4794	1392,397	0,290	9	4794	2329,007	0,486	8
Львівська область	2748	1818915	0,662	3	4310	2706,383	0,628	4	4310	4103,575	0,952	4
Полтавська область	1891	764880	0,404	7	3520	492,273	0,140	10	3520	566,728	0,161	11
АР Крим	1892	222167	0,117	11	3181	208,249	0,065	13	3181	566,284	0,178	10
Луганська область	1583	180457	0,114	12	2783	243,353	0,087	11	2783	268,61	0,097	14
Миколаївська область	1490	–	–	–	2463	–	–	–	2463	–	–	–
Черкаська область	1019	–	–	–	1612	–	–	–	1612	–	–	–
Івано-Франківська область	1429	106199	0,074	15	2185	128,725	0,059	15	2185	151,148	0,069	15
Волинська область	995	389954	0,392	8	1590	724,786	0,456	6	1590	1066,387	0,671	6
Чернігівська область	955	452793	0,474	5	1451	429,658	0,296	8	1451	598,258	0,412	9
Херсонська область	865	–	–	–	1627	–	–	–	1627	–	–	–
Сумська область	847	67145	0,079	14	1274	77,022	0,060	14	1274	174,221	0,137	12
Вінницька область	969	–	–	–	1654	–	–	–	1654	–	–	–
Житомирська область	777	–	–	–	1320	–	–	–	1320	–	–	–
Хмельницька область	696	–	–	–	1309	–	–	–	1309	–	–	–
Рівненська область	857	–	–	–	1432	–	–	–	1432	–	–	–
Закарпатська область	825	89161	0,108	13	1464	109,461	0,075	12	1464	152,78	0,104	13
Кіровоградська область	656	–	–	–	957	–	–	–	957	–	–	–
Тернопільська область	585	–	–	–	1033	–	–	–	1033	–	–	–
Чернівецька область	548	–	–	–	1008	–	–	–	1008	–	–	–

За показником відношення статутного капіталу самостійних банків регіону до його ВРП Харківська область на початок 2006 року займала стабільно другу позицію після Київської області (0,151) із значенням 0,059. На початок 2005 року цей показник дорівнював 0,049 (власні розрахунки автора).

Далі у рейтингу за цим показником на початок 2006 року знаходяться Дніпропетровська, Одеська, Львівська, Чернігівська, Волинська та Донецька області –

0,056; 0,038; 0,021; 0,018; 0,014; 0,012 відповідно.

За станом на 01.01.2007 значення цього показника по Харківській області становить 0,120 і підтверджує стабільну другу позицію [19, 20, 21].

Діяльність банківської регіональної системи за результатами 2004-2005 років стає більш прибутковою. Прибуток самостійних банківських установ області за 2004 рік становив 68093 тис. грн., а за 2005 рік – 92994 тис. грн. (136,6 % зростання). За результатами діяльності у 2006

році – 121302 тис. грн. (зростання – 130,4 %). Харківська область за цим показником займає відповідно четверту позицію в рейтингу після Київської, Дніпропетровської і Донецької областей (рис. 5). При цьому слід зазначити, що відставання від Донецької області за станом на 01.01.2006 скоротилося з 33908 до 19424 тис. грн., але за станом на 01.01.2007 відставання збільшилося до 53873 тис. грн.

Динаміка зростання прибутку після оподаткування самостійних банків регіонів у 2005 році в порівнянні з 2004 роком була неоднозначною. Серед областей, які займають перші позиції за даним показником, – Дніпропетровська (зростання – у 5,04 раза), Київська (у 1,7 раза), Одеська (у 1,56 раза), Запорізька (у 1,46 раза), Харківська (у 1,36 раза) та Донецька (у 1,1 раза) області. Значне зменшення цього показника відмічалось по

Полтавській (–2,6 раза), Львівській (–1,37 раза) областях, а по АР Крим самостійними банками взагалі були отримані збитки у розмірі 11241 тис. грн. [22, 23, 24].

За станом на 01.01.2007 лідерами залишилися Київська (зростання у 2,4 раза), Донецька (у 1,56 раза), Харківська (у 1,3 раза) та Дніпропетровська (у 1,14 раза) області. Самостійні банки Волинської області отримали збитки в загальному обсязі 4085 тис. грн.

Фінансовий результат діяльності за 2006 рік більшості банківських установ Харківської області позитивний, однак у цілому по банківській системі області отримано збиток у розмірі 213 млн. грн., що пов'язано з особливостями розподілу, бухгалтерського обліку доходів та витрат окремих головних банків та підлеглих філій.

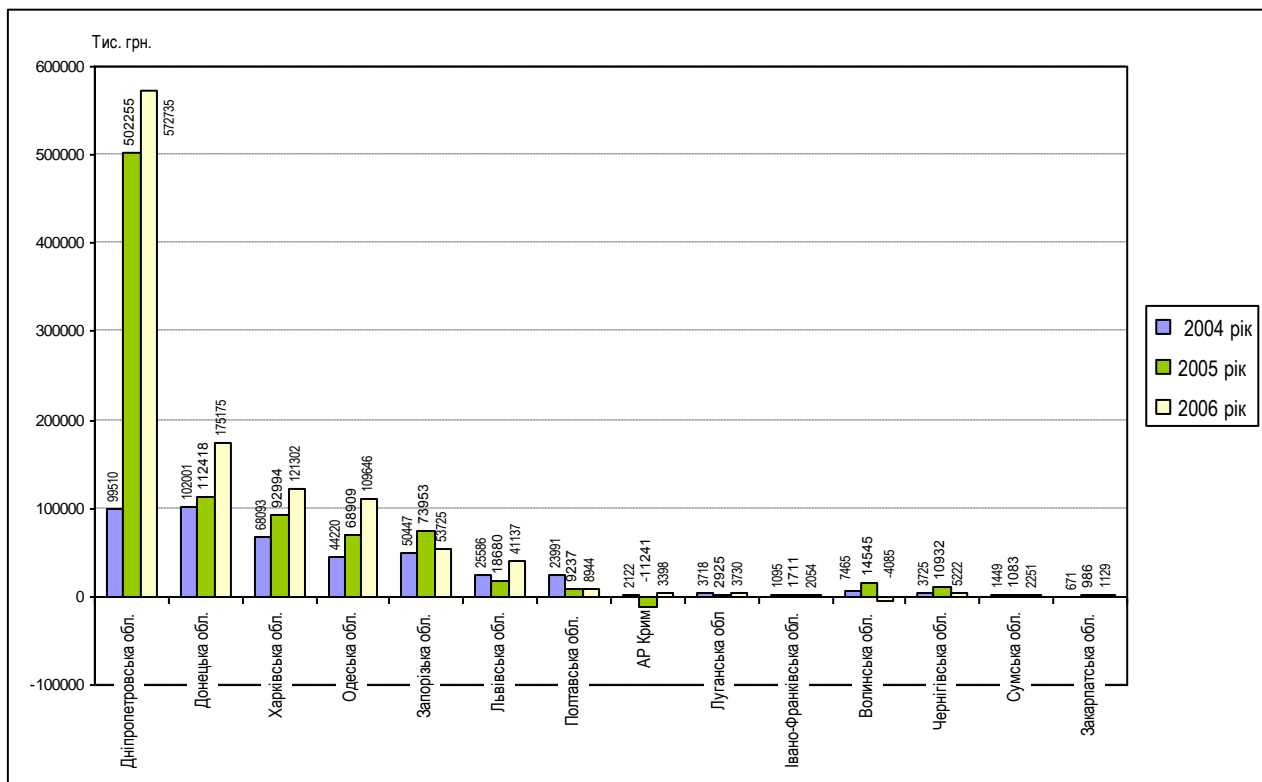

Рис. 5. Динаміка зростання прибутку самостійних банків за областями України (без Києва і Київської обл.) у 2004-2006 рр., тис. грн.

Висновки. Для подальшого розвитку банківської системи Харківської області необхідно вживати заходи щодо збільшення власного капіталу, зниження рівня ризиковості здійснюваних операцій та формування в необхідному обсязі резервів під ризики за активними операціями, поліпшення якості активів і пасивів, забезпечення їх збалансованого зростання, оптимізації витрат і

доходів та підвищення ефективності діяльності.

За результатами аналітичних досліджень можна зробити такі висновки:

- по-перше, самостійні банківські установи Харківської області, в порівнянні із іншими областями України, відіграють значно більшу роль у фінансуванні розвитку економіки регіону;

- по-друге, значна частина кредитних ресурсів самостійних регіонів використовується для кредитування розвитку економіки інших регіонів внаслідок їх відтоку і не використовується як резерв кредитування економіки власного регіону [25].

На нашу думку, саме у підході до підвищення ефективності функціонування

самостійних банків необхідно шукати резерви активізації кредитування регіону. За результатами порівняння динаміки надходжень фінансових (кредитних) ресурсів в Харківський регіон та їх відтоку в інші регіони держави можна принципово судити про негативні (чи позитивні) тенденції до втрати резервів фінансування економіки власної області.

Список літератури

1. Качук В. Банківська система Харківської області – важлива складова економічного потенціалу регіону / В. Качук // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 1. – С. 2–9.
2. Бюлетень Національного банку України. – 2006. – № 3. – С. 20, 56–58.
3. Бюлетень Національного банку України. – 2003. – № 12. – С. 91.
4. Бюлетень Національного банку України. – 2005. – № 2. – С. 73.
5. Бюлетень Національного банку України. – 2006. – № 2. – С. 94.
6. Бюлетень Національного банку України. – 2006. – № 1. – С. 105–106.
7. Бюлетень Національного банку України. – 2006. – № 3. – С. 95–97.
8. Статистичний щорічник України за 2004 рік. Державний комітет статистики.
9. Статистичний щорічник України за 2005 рік. Державний комітет статистики.
10. Динаміка фінансового стану банків України на 1 січня 2006 року // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 2. – С. 50.
11. Динаміка фінансового стану банків України на 1 січня 2006 року // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 2. – С. 50.
12. Динаміка фінансового стану банків України на 1 січня 2007 року // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 2(132). – С. 52.
13. Структура активів банків України за станом на 01.01.2005 р. // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 3. – С. 48–53.
14. Структура активів банків України за станом на 01.01.2006 р. // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 3. – С. 40–51.
15. Структура активів банків України за станом на 01.01.2007 р. // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 3(133). – С. 48–53.
16. Структура зобов'язань банків України за станом на 01.01.2005 р. // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 3. – С. 54–57.
17. Структура зобов'язань банків України за станом на 01.01.2006 р. // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 3. – С. 52–55.
18. Структура зобов'язань банків України за станом на 01.01.2007 р. // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 3(133). – С. 54–57.
19. Структура власного капіталу банків України за станом на 01.01.2005 р. // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 3. – С. 58–63.
20. Структура власного капіталу банків України за станом на 01.01.2006 р. // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 3. – С. 56–61.
21. Структура власного капіталу банків України за станом на 01.01.2007 р. // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 3. – С. 58–63.
22. Фінансові результати діяльності банків України за станом на 01.01.2005 р. // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 3. – С. 64–69.
23. Фінансові результати діяльності банків України за станом на 01.01.2006 р. // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 3. – С. 62–67.
24. Фінансові результати діяльності банків України за станом на 01.01.2007 р. // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 3. – С. 64–69.
25. Колодізев О. М. Визначення резервів активізації кредитування економіки Харківської області на основі аналізу діяльності самостійних банків в регіонах України. Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми науки і практики: монографія / О. М. Колодізев, Чанг Хонвенг. – Х. : ВД “ІНЖЕК”, 2007. – С. 247–272.
26. www.ukrstat.gov.ua [Електронний ресурс].

Summary

The tendencies of economical development of locales of Ukraine are investigated on the basis of the comparative analysis of efficiency of operation of independent banks of regional banking systems

Отримано 14.05.2008